

Gdanski krónika

Ébredj fel Lenin, Brezsnyev megőrült! — szolt a tizenkét évvel ezelőtti panaszos felirat a prágai Vencel tér egyik házfalán. Ma már pusztá felidézésekor is feszen-günk, noha tudvalévő, hogy a mögötte rejlő illúziók elvesztése nem hozott katartikus fordulatot: a fénykorában mozgósító hatású revizionizmus valójában máig betöltetlen ideológiai űrt hagyott maga után és hosszú időre beköltözött Kelet-Európába a politikai apátia. Egyedül Lengyelország maradt kivétel ezalól, ahol az állandó társadalmi feszültség többször is nyílt konfliktushoz vezetett. Az 1970-es vérbefojtott balti munkásfelkelést valamint a radomi és ursusi munkások 1976-os sztrájkmozgalmát közvetlenül az élelmiszerárak tervezett emelése váltotta ki, a szinte folyamatos gazdasági válság mellett azonban sajátos nemzeti hagyományok is táplálták a társadalmi elégedetlenséget. Elegendő utalni rá, hogy az újkori történelme során szomszédai által többszörösen felosztott országban a katolikus egyház nemcsak ápolója, hanem valóságos jelképe lett a nemzeti öntudatnak. A geopolitikai helyzete miatt csak erősen korlátozott nemzeti függetlenséget élvező Lengyelországban ezekkel a tradíciókkal került szembe a második világháború után meghonosított új politikai rend.

A hetvenes években hullámvölgybe került progresszív erőknék ugyan jó okuk volt rá, hogy ne kísérletezzenek túlságosan radikális programokkal, a lengyel értelmiségiek egy csoportja mégis elérkezettnek látta az időt, hogy átértelmezze a politikai realizmus bevett koncepcióját. Így

született meg 1976-ban a hivatalos elismerésre igényt tartó Társadalmi Önvédelmi Bizottság (KOR) — és vele a szovjet társadalmak első valódi politikai ellenzéke. A KOR tevékenysége nyomán kibontakozó demokratikus mozgalom a társadalmi változások legfőbb hajtóereje lett.

Egészen 1978-ig. Pontosabban október tizenhatodikáig, amikor a krakkói érseket pápává választották. A mélyen vallásos lengyel népnek szinte kimeríthetetlen morális erőt adott ez az esemény, s a politikai erjedés meghatározó elemévé vált. « Visszanyertük nemzeti méltóságunkat » — hangzott a lengyelek kommentárja. II. János Pál nyolc hónappal későbbi országos körútja — stílusosan szólva — már csak szentesíteni tudta a fellobbant nemzeti érzéseket.

Ilyen előzmények után következett be 1980 augusztusában a ma még felbecsülhetetlen jelentőségű társadalmi robbanás.

*

Ezúttal is minden a húsárak emelésével kezdődött. A kormány júliusban elhatározta, hogy az üzemi üzlethálózatban eddig kedvezményes áron hozzáférhető húst fel emelt bolti áron hozza forgalomba. Az intézkedés nyomán Ursusban és Lublinban kitört sztrájkokat ez egyszer még sikerült időben megfékezni a néhány napos tárgyalások végén bejelentett általános fizetésemeléssel.

AUGUSZTUS 14-ÉN leáll a termelés a gdanski Lenin hajógyárban. A munkások az átlagbér összegével közel egyenértékű fizetésemelést követelnek.

AUGUSZTUS 15-ÉN újabb üzemek állnak sztrájkba és a városi tömegközlekedés is teljesen megbénul. A Gdansk-tól nem messze fekvő kikötőváros, Gdynia Párizsi Kommun elnevezésű hajógyárának 12.000 munkása közül nyolcezren beszüntetik a munkát. A gdanski Lenin hajógyár 17.000 munkása politikai követeléssel lép fel: a szabad

szakszervezetek egyik legismertebb előharcosának* elbocsájtása tiltakozó hullámot vált ki. Megalakul az üzemi sztrájkbizottság, mely határozatban foglal állást az utcai tüntetések szervezése ellen és alkoholtilalmat rendel el a gyár területére. Mindenki emlékszik még az 1970-es sortűzre... Megindulnak a tárgyalások. A gyárudvaron a munkások hangszórókon hallgatják az igazgatóság és a munkásküldöttek megbeszéléseit. Ugyanezen a napon Ba-biuch miniszterelnök higgadtságra szólítja fel a lakosságot, Edward Gierek pedig hazatér a Szovjetunióban töltött vakációjáról.

AUGUSZTUS 16-ÁN újabb üzemekben alakulnak meg sztrájkbizottságok, melyek nyomban felveszik a kapcsolatot a Lenin hajógyárral és javaslatot fogadnak el a sztrájkolók közös politikai szervezetének létrehozásáról. Röviddel ezután a gdanski gyárközi sztrájkbizottság az alábbi 21 pontban határozza meg követeléseit:

1) *A párttól és a munkaadóktól független szabad szakszervezetek elismerése a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Lengyelország által is törvénybe iktatott 87. számú egyezménye alapján;*

2) *A sztrájkjog elismerése valamint a sztrájkolók és a velük együttműködő személyek biztonságának szavatolása;*

3) *Az Alkotmányban lefektetett szólásszabadság, közlési- és könyvnyomtatási szabadság tiszteletben tartása. A független kiadványok elleni akciók beszüntetése és annak biztosítása, hogy minden egyház képviselője szót kapjon a sajtóban, rádióban és a televízióban.*

4) A): *Az 1970-es et 1976-os sztrájkok után elbocsájtott személyek, valamint a felsőoktatásból politikai véleményük miatt kizárt egyetemi hallgatók jogaikba való visszahelyezése. B): Az összes politikai fogoly, így E. Zadrozynski, Jan és Marek Kozlowski szabadon bocsátása, továbbá a vélemény szabadságot semmibe vevő erőszakos intézkedések megszüntetése;*

* Anna Walentynowicz.

- 5) A sajtó, a rádió és a televízió adjon hírt a sztrájk-bizottság megalakulásáról és követelései kapjanak sajtó-nyilvánosságot;
- 6) A válsághelyzet felszámolását célzó valódi akciók kezdeményezése, mint például: az ország gazdasági és társadalmi helyzetére vonatkozó összes információ nyilvánosságra hozatala. Továbbá lehetőség arra, hogy a társadalom tagjai szociális hovatartozásuktól függetlenül részt vegyenek a reformtervekről szervezendő vitákban;
- 7) A sztrájk idejére minden sztrájkoló a szabadság után járó fizetését kapja;
- 8) Minden dolgozó alaphétre havi 2.000 zlotyval emelkedjék a húsárak növekedésének ellensúlyozására;
- 9) Mozgó bérskála;
- 10) A belső piac élelmiszerekkel való feltöltése és az export feleslegre való korlátozása;
- 11) Az átlagosnál jobban ellátott üzletekben bevezetett árak eltörlése és a devizáért való áruértékesítés felszámolása a belföldi piacon;
- 12) A piaci egyensúlyzavarok megszűnéséig jegyrendszer bevezetése a hústermékekre;
- 13) A gazdasági vezetők kinevezésénél csak a szakképzettség legyen mérvadó, a párttagság nem. A rendőrség, a biztonsági szolgálat és a pártapparátus kiváltságainak megszüntetése a családi pótlékban mutatkozó szintkülönbségek eltörlésével, az apparátust ellátó speciális üzletek megszüntetése;
- 14) A nők ötvenéves koruktól kezdve, a férfiak ötvenöt éves koruktól fogva legyenek nyugdíjjogosultak, illetve a nők harminc munkában eltöltött év után, a férfiak harmincöt évi munka után kérhessék nyugdíjazásukat;
- 15) A régi rendszerben megállapított nyugdíjradékokat a jelenlegi nyugdíjak szintjére kell emelni;
- 16) Az egészségügyi szolgálatban dolgozók munkakörülményeinek megjavítása a dolgozók jobb orvosi ellátása érdekében;
- 17) A három évre szóló gyermeknevelési segély meghosszabbítása;

18) *Kellő számú bölcsöde és óvoda létesítése a dolgozó anyák gyermekei számára;*

19) *A lakáskiutalás meggyorsítása, illetve a várakozási idő lerövidítése;*

20) *A 40 zlotyban megállapított kiszállási költség 100 zlotyra történő emelése, a kiszállási díj felemelése;*

21) *Szabad szombat biztosítása. A folyamatosan működő, váltott műszakban dolgozó üzemekben a szombati munkanapért vagy a szabadságidő meghosszabbítása vagy hetenkénti egy többlet-szabandnap járjon.*

Ugyanezen a napon megszakad a telefonösszeköttetés Gdansk és a külvilág között. Kormánybizottság alakul a balti munkások követeléseinek tanulmányozására, melynek élére Tadeusz Pyka miniszterelnök-helyettest nevezik ki.

Növekszik a feszültség a városban. A sztrájkolókat a lakosság látja el élelmiszerekkel, innivalóval. Az igazgatósággal folytatott tárgyalások nem vezetnek eredményre.

AUGUSZTUS 17-ÉN már számos jel utal arra, hogy a munkások hosszan tartó sztrájkra rendezkedtek be. Őrséget állítanak a főkapu elé, sokan egyáltalán nem hagyják el a gyár területét és az éjszakát is a műhelyekben töltik. Az udvart szinte szünet nélkül kis csoportokba verődött munkaruhás emberek népesítik be, a sztrájkbizottság vitákat rendez a legégetőbb kérdésekről és a megmozdulás kezd szervezett formákat ölteni. A sztrájkbizottság elveti az erőszak módszerét s minden tekintélyét latba veti, hogy ne szabaduljanak el a feltörő indulatok. Különös szerepe van ebben a mozgalom rövid idő alatt népszerűvé vált vezetőjének. Lech Walesa, a Lenin hajógyár munkása, akit már 1970-ben is beválasztottak az akkori sztrájkbizottságba s akinek a neve időközben bejárta a világsajtót, mindössze néhány napja került vissza eredeti munkahelyére. Amióta az 1976-os sztrájkok után elvesztette állását, egyre többször került összeütközésbe a hatóságokkal, és közeli tapasztalatokat szerezvén módszereikről, azt is megtanulta, mi a legcélravezetőbb magatartás velük szemben. Taktikai utasításai — például az, hogy

mindenki őrizkedjék a Szovjetunió elleni kijelentésektől — mindig meghallgatásra találnak.

AUGUSZTUS 18-ÁN százezer munkás sztrájkol a balti tengerparton s ez azonnali engedményekre készíti a hajógyár igazgatóságát: 1500 zlotys általános fizetésemelést ajánl a tárgyalások harmadik fordulóján. De ezzel már elkésett. A kezdeti « hússztrájk » néhány nap leforgása alatt politikai akcióvá szélesedett. A hajógyárba egymás után érkeznek a szomszédos üzemek delegációi, akik szolidaritásra szólítják fel a munkásokat, azt kérvén tőlük, hogy csak akkor vegyék fel a munkát, ha mindenütt teljesítették a követeléseket. Ezzel valójában új sztrájk kezdődik.

Mialatt küldöttségeket, röplapokat és nem utolsó sorban híreket szállító fellobogózott teherautók szelik keresztül a várost és az olajfinomító sztrájkja benzinhiánnyal fenyeget, egyre szűkül a Gdansk köré vont rendőrgyűrű.

Délelőtt 11-kor kis híján veszélyes fordulatot vesznek az események. Percről percre nő a zúgolódó-zajongó tömeg a hajógyár igazgatósági épületének ablakai alatt. Azt követeli, hogy a kikapcsolt gyári rádiót nyomban helyezték újra üzembe. Csoda, hogy senki nem ront be az ajtón. A tömeg kívánságára az emeleti ablakban megjelenik az igazgató és — igen udvarias hangon — határozottan megtagadja a követelést. Arra hivatkozik, hogy két nappal ezelőtt írásbeli megállapodás született arról, hogy mindenki felveszi a munkát.

Ha szombaton felvettük volna a munkát, mindnyájunkat kijátszottak volna — mondja a sztrájkbizottság egyik tagja. A tömeg egyemberként kiáltja: « A rádiót! A rádiót! » A kiáltásokat kisvártatva a lengyel himnusz követi. Az igazgató, aki együtt énekel a többiekkel, végül 15 percet kap arra, hogy meggondolja magát. Ha nem, « letartóztatják ».

Három perccel az ultimátum lejárta előtt, miközben a munkások a szakszervezeti jogokról hallgatnak előadást, Walesa minden kíséret nélkül felmegy az igazgatóhoz. Az a szándéka, hogy megfenyegeti, de amikor belép az

irodába, keserűség fogja el:

— Engem már olyan sokszor letartóztattak, hogy én magam képtelen vagyok erre a lépésre. Tartsa meg magának a rádióját, megleszünk nélküle! — mondja és magára hagyja tanácstalan ellenfelét, aki magyarázkodni akarna, szeretne egy kávé mellett mindent nyugodtan megbeszélni... Miért viselkednek vele úgy, mint egy vadállattal? Talán elfelejtették, hogy 1970-ben még egyszerű mérnök-ként ő tárgyalt Gierekkel a sztrájkolók küldötteként?... Valaki megkérdezi tőle, mit érez most, tíz évvel későbbi szerepkörében. Levert, a homlokát törli. Ő jót akar, ki gondoljon határidős munkára, ha nem ő? Elpazarolt energiákat emleget. Nem lehetne úgy, mint Magyarországon?

A reggel még izgatottan várt Tadeusz Pyka miniszterelnök-helyettes érkezése már senkit sem hoz lázba délután. Senki nem gondolja, hogy hajlandó lesz eljönni a gyárba és tárgyalni a 350 delegátussal. A többi hír annál nagyobb izgalmat vált ki: állítólag Varsó mozgolódik, Krakkó is megbolydult és Szczezin is szolidaritási sztrájkba lépett. Valaki felröppenti az újságot:

— Sztrájkok vannak Romániában!

— Romániában? De hiszen akkor...

— És hivatalosan közölték, hogy összeült a Politikai Bizottság.

— Nagy dolog...

— Gierék beszélni fog!

Este fél nyolckor vagy kétszáz munkás szorong a szabadba kitett tévékészülékek előtt. Kezdődik a tévéhíradó. Hosszú képsorok peregnek a munkában tevékeny országról s közben egy higgadt hangú kommentátor a « munkabeszüntetések » okozta veszteségekről és az irreális követelésekről beszél. Harsány nevetést vált ki az Afganisztán nemzeti ünnepéről szóló méltatás majd később a Brezsnyev és a mongol párt vezetőjének találkozásáról adott beszámoló.

« Igen nyugtalanítóak az utóbbi hetek és különösen az utóbbi napok eseményei » — kezdi beszédét Gierék. Kijelenti, hogy indokolt a hajógyárban uralkodó feszültség, de mereven elzárkózik attól, hogy tárgyalásokat kezdjen

az « anarchista és felelőtlen elemek befolyása alatt összeállított politikai követelésekről ». « A gazdaságpolitikában hibákat követtünk el » — mondja, majd az önkritika után nagyjelentőségű gazdasági intézkedéseket jelent be. Keményen bírálja a « bürokratikus és a tömegektől elszakadt » szakszervezeteket, de egyúttal védelmébe is veszi őket — vagyis elutasítja a szabad szakszervezetek gondolatát. « Mindenről lehet vitatkozni, de egy valami vitathatatlan: az országnak belső nyugalomra van szüksége ».

— Ámen! — vágják rá irónikusan a munkások. — Csak ne mondta volna ugyanezt 1970-ben...

AUGUSZTUS 19-ÉN a rádió közleményt sugároz a gdanski városi pártbizottság üléséről, melyen jelen van Jablonski, az Államtanács elnöke, Tadeusz Pyka miniszterelnök-helyettes és Stanislas Kania, a központi bizottság titkára. Gierek előző napi televíziós beszéde ugyan nyilvánvalóan hatástalannak bizonyult, amennyiben sikertelen maradt a sztrájkolók megosztására tett kísérlete, a városi pártszervezet mégis hasonló manőverrel próbálkozik. Nyilatkozatában megállapítja, hogy « szocialistaellenes elemek keveredtek a becsületes munkások közé ». Ezen a címen Pyka megtagadja, hogy a gyárközi sztrájkbizottsággal lépjen tárgyalásba, és csak az egyes üzemek sztrájkbizottságait fogadja el tárgyalópartnerének.

Délután csöng a telefon a sztrájkoló üzemek irodáiban. a miniszterelnök-helyettes a városi pártbizottságra hívja a sztrájkolók képviselőit, az üzemi párttitkárt és a szakszervezeti titkárt. A hatóságok arra számítanak, hogy a sztrájkolók — hacsak nem akarják maguk ellen fordítani a közvéleményt — nem utasítják vissza a párbeszédet. A legtöbb üzem mégis a gyárközi sztrájkbizottsághoz utasítja a tárgyalásos rendezés elő(?)mozdítóit. De akik elmennek az ellenséges hangulatban zajló találkozóra, (mindössze 17 üzem képviselői a 280-ból), azok sem mutatnak különösebb hajlandóságot az együttműködésre. Bár néhány delegáció megállapodást ír alá a munka felvételéről, többségük udvariasan nyugtázza a felajánlott gazdasági intézkedéseket, ám amikor ennek fejében a sztrájk beszüntetését kérik tőlük, sajnálattal közlik, hogy illetéktelenek egy

ilyen súlyos döntés meghozatalára. A kormánytisztviselők elborult arccal bocsájtják őket útjukra.

A gyárközi sztrájkbizottság (MKS) esti ülésén egymás után kapnak szót a gyárak képviselői. Fiatalemberek — gyakran kamaszok — ugranak a mikrofon elé és izgatottan számolnak be az utóbbi napok eseményeiről. Van aki csak ennyit mond: « Minden rendben! », másvalaki részletesen ecseteli, hogyan « húzta el a csíkot » az igazgatójuk, amikor felolvasták neki a különböző követeléseket. A hangnem már-már családias, keresetlen. Mint a többiek véleményét is jól tükröző hozzászólóé, aki ezt mondja:

— Volt egy javaslat. A Pyka-féle. Rossz javaslat.

A nap folyamán a rendőrség visszatoloncolja Varsóba a KOR egyik szervezőjét, munkásküldötteket kísérnek megbilincselve a kapitányságra, a röplapokat osztó sztrájkolóknak — igaz, láthatóan kedvetlenül — detektívek erednek a nyomukba — a hatóságok a megfélemlítés eszközt is kezdik bevetni. Kirajzolódik a hatalom többlépcsős stratégiája. Gierek keménységet mutató beszéde, a kormánybizottság felhívása a tárgyalásokra és a nem túl energikus rendőri intézkedések azonban együttvéve is csak a párt és az állam gyengeségéről tanúskodnak. Mi több, veszélyesen.

AUGUSZTUS 20-ÁN mintha a kormány legalábbis elszánta volna magát az « erős kéz politikájára », közel 20 ellenzéki személyiséget tartóztatnak le, köztük a KOR két legismertebb vezetőjét, Jacek Kuront és Adam Michniket. Az elmúlt napok krónikájához tartozik, hogy miután egy lépést sem tehettek anélkül, hogy ne kövessék őket, előfordult, hogy időzavarba kerülve « saját kocsijukat », vagyis a nyomukba szegődött rendőr gépkocsiját vették igénybe... taxi helyett.

Bár Szczecin után Katowicére és Nowa-Hutára is áttért a sztrájk, a Gierekkel hagyományosan lojális Sziléziában pedig sztrájkbizottságok alakultak és a bányászok a kormány tudomására hozták, hogy ha erőszakot alkalmaz Gdanskban, ők is sztrájkba lépnek — teljes a nyugalom a Lenin hajógyárban. Talán az országos rokonszenv

miatt is, a megingathatatlan elszántság általános derűvel párosul. Valóságos virágerdő borítja a gyár kapuját és a közepén lévő hatalmas perselyben egyre gyűlnek a megszírólt jött delegációk és magánszemélyek adományai.

Rövid időre minden megváltozik, amikor egy titokzatos rádióamatőr külföldön vett adásában bejelenti, hogy megindult a szovjet katonai bevonulás. Egy-két óra múlva kiderül, hogy a hír alaptalan volt, márcsak azért is — hangzik a többek szerint egyedül hiteles cáfolat — mert a szovjet csapatok már jóideje bent vannak az országban... A rövidéletű rémhír terjesztője mindössze abban nem tévedett, hogy a szovjet vezetőség valóban nem nézi tétlenül a lengyelországi helyzetet: hosszú idő után először elkezdik zavarni a BBC és az Amerika Hangja orosz nyelvű adásait.

Az MKS tizenhárom tagú elnöksége változatlanul arra vár, hogy tárgyalóasztalhoz ülhessen. Varsóban 62 neves értelmiségi is azzal a felhívással fordul a hatóságokhoz, hogy késedelem nélkül kezdjék meg a tárgyalásokat a gdanski gyárközi sztrájkbizottsággal. Egyre nagyobb nyomás nehezedik az ország vezetőire. A katolikus értelmiségiek egyik csoportja (DIP), amely az ellenzék mérsékelt szárnyához tartozik, nyilatkozatot ad ki s ebben kijelenti, hogy « a történekeért teljes mértékben a hatalom felelős », mivel megakadályozta a politikai élet demokratizálódását. Az adott pillanatban ez egyértelműen azt jelenti, hogy a hatalomnak el kell ismernie a gdanski munkások politikai testületét és fel kell vennie a kapcsolatot a minden demokráciában nélkülözhetetlen — ellenhatalommal.

AUGUSZTUS 21-ÉN megváltozott összetételű kormánydelegáció érkezik Varsóból: a miniszterekből és magasrangú államhivatalnokokból álló tizenöt tagú küldöttség élén Tadeusz Pyka helyett — akinek konoksága eddig minden előrelépést megakadályozott — a Politikai Bizottság másik tagja, Mieczyslaw Jagielski áll. Ő az a miniszterelnök-helyettes, aki júliusban sikerre vitte a sztrájkok nyomán Lublinban megindult tárgyalásokat. Megérkezése után interjút ad a helyi rádióknak, melyben bejelenti, hogy kész az üzemekben tárgyalni, sőt arra is ígéretet tesz,

hogy az indokolt követeléseket nyomban kielégíti. A teljesíthetetlen követelésekről feltett szándéka bebizonyítani, miért irreálisak. A szokatlan hangnem senkinek nem kerül el a figyelmét.

A gyárközi sztrájkbizottság esti ülése kedélyes zűrzavarban indul. A hatalmas terem egyik sarkában egyetemisták sűrűsödnek egy sokszorosító gép körül, az alkalmi büfében szendvicsek készülnek az izgatottan beszélgető küldötteknek, de a lárma ellenére egymást követik a szónokok az emelvényen. A gyár egyik fontos vezetője is szót kér. Zavarba ejtően patetikus. « E történelmi pillanatban én sem tehetek mást, mint hogy csatlakozom önökhöz! » A következő hozzászóló Anna Walentynowicz, a szabad szakszervezeti mozgalom egyik kezdeményezője elmondja, hogy az az ember, aki most olyan szépen beszélt, évek óta kíméletlen ellensége a független munkásvezetőknek és személy szerint is felelős azért, hogy őt elbocsájtották. Szavai hideg zuhanyként érik a hallgatóságot. Az ügyeskedőnek távoznia kell, a kis híján rászédett hallgatóság pedig egy leckével gazdagabb.

A PAP lengyel hírügynökség szerint az utóbbi napokban tartott párttaggyűléseken a résztvevők hangsúlyozták, hogy meg kell fékezni a rendet és biztonságot veszélyeztető elemeket.

AUGUSZTUS 22-ÉN döntő szakaszába lép a gdanski konfliktus. Jagielski miniszterelnök-helyettes találkozt kezdeményez a gyárközi sztrájkbizottság képviselőivel, hogy tisztázza, milyen feltételek mellett kerülhet sor a tárgyalásokra. Az MKS-nek az a kikötése, hogy állítsák helyre a Gdansk és az ország többi városa között megszakított telefonvonalakat. Jagielskinek két kívánsága van: a városi tömegközlekedési sztrájk azonnali beszüntetése (ami a kormány számára látványos eredmény lenne), és Anna Walentynowicz, Lech Walesa és egy náluk nem kevésbé hajthatatlan munkásvezető kizárása az MKS elnökségéből. Utóbbi indítványa merev elutasításra talál.

Eközben Barcikowski miniszterelnök-helyettes Szczecinben megkezdi a tárgyalásokat a helyi gyárközi sztrájkbi-

zottsággal — a politikai jellegű követeléseket azonban sorra-rendre visszautasítja.

A felgyorsult eseményeknek mindenki a maga módján akar irányt szabni. Varsóban, ahol a lakosság mindent felvásáraol az üzletekben, este 9 óra tájban villamosok sorakoznak a Központi Bizottság székháza elé. A néma tüntetés nem tart tovább egy negyedóránál, de a valószerűtlen lassúsággal továbbinduló járművek látványából nem nehéz kiolvasni a közvélemény fenyegető figyelmeztetését. A gdanski érsek a felkelés és a vérontás veszélyére utalva óvatosságra int. A rendőrség — mivel 48 órán túl nem tarthat őrizetben olyan személyeket, akik ellen nincs vádemelési javaslat — szabadlábba helyezi az ellenzék számos aktivistáját, de csak azért, hogy néhány perc múlva újra letartóztassa őket. A párttagok a legfelsőbb vezetés antidemokratikus módszereit támadják. Az egyetemi tanárok az egyéni kiváltságok megszüntetését és a jelenlegi helyzetért felelős személyek megbüntetését sürgetik.

Az egyre mélyülő válság súlyos választás elé állítja a lépéshátrányba került Politikai Bizottságot, mely szinte szünet nélkül ülészik.

AUGUSZTUS 23-ÁN Lech Walesa nem minden ünnepelesség nélkül jelenti be a munkásoknak, hogy mindkét fél készen áll a tárgyalások megkezdésére és este nyolcra várja a Jagielski vezette delegáció érkezését. A határtalan lelkesedés nem indokolatlan. A rendszer fennállása óta először történik meg, hogy az ország vezetői közvetlen politikai tanácskozást kezdenek sztrájkoló munkásokkal.

Amikor a hajógvár előtt feltűnik a tíz tagú kormányküldöttséget szállító autóbusz, az újjongó munkások a gyárkapuhoz nyomulnak. Mindnyájan tanúi akarnak lenni a nem mindennapos jelenetnek. Walesát éltetik... A busz sofőrje, aki lépésben hajt be a gyár területére, hirtelen elveszti önuralmát a hatalmas embertömeg közepén. Felgyorsít, úgy tűnik, elkerülhetetlen a katasztrófa, az utolsó pillanatban mégis lefékez. A buszból kilépő, feltűnően sápadt vezetőket Walesa fogadja. Együtt mennek végig a megbeszélések színhelyére vezető úton, a külföldi fotóriporterek és a diadalittas munkások sorfala között.

Amint helyet foglalnak a tárgyalóasztal körül, Jagielski beszélni kezd. « Elnök Úr! » — fordul Walesához. « Július eleje óta számos tehetséges emberrel, valódi aktivistával találkoztam a tárgyalásokon. Ezeknek az embereknek a szakszervezetekben van a helyük. » A szakszervezeteknek pedig ki kell szélesíteni a jogait, meg kell növelni a hatáskörét, teszi hozzá, mintegy jelezve, hogy ennyit szándékozott mondani az MKS követéseit tartalmazó első pontról. Majd nyomban rátér a továbbiakra.

A sztrájkjog, folytatja, olyan nagy horderejű kérdés, melyről lehetetlen ilyen túlfűtött légkörben tárgyalni. A sztrájkolókat büntetlensége teljességgel jogos követelés és nem is fogják őket felelősségre vonni semmilyen formában. Walesa közbeveti: « Mégis sok sztrájkolót vettek őrizetbe és sokan vannak börtönben a sztrájk miatt ». A miniszterelnök-helyettes rátér a következő pontra. Kifejti, hogy a cenzúra kulcsfontosságú intézmény, mely nem vezethet az igazság eltorzításához és arra hivatott, hogy védelmezze az államtitkokat, ügyeljen arra, hogy senki ne sérthesse meg más országok méltóságát és harcoljon a pornográfia ellen. Mindez persze pontosításra szorul, ismeri be. Mi a helyzet a független kiadványokkal? Mindenki tudja, hogy vannak olyan nem-hivatalos publikációk, melyek megelegsenek a bírálattal, akadnak azonban olyanok is, amelyek a szocialista rendszert alapjaiban támadják. A probléma tehát sokrétű. Azzal kapcsolatban, hogy az egyház képviselői kapjanak szót a sajtóban, utal rá, hogy az egyház és az állam közötti kapcsolatok folyamatosan javulnak és számokat idéz arról, hogy jelenleg is sok egyházi kiadvány létezik.

Éttől a pillanattól fogva fokozatosan élesedik a hangneme. Az elnökség egyik tagja elmondja, hogy az egyik katolikus lap olyan kevés példányban jelenik meg, hogy soha nem tud hozzájutni. Valaki megjegyzi, hogy a nagy példányszámú újságok viszont csak meglehetősen szűkkörű olvasótáborra számíthatnak...

Áttérve a politikai foglyok kérdésére, Jagielski kijelenti, hogy a sztrájkbizottság dokumentumában szereplő három személyt független bírák ítélték el, törvényes per során, rájuk bizonyított bűncselekményekért.

— Országunkban nincsenek politikai foglyok — vonja le végső következtetését.

— Nekünk nem kell bemutatni ezt a társadalmat: engem is többször letartóztattak — veti ellen Walesa, akinek a szavait kirobbanó taps követi.

— Mostanáig a sajtó váltig azt állította, hogy minden rendben van az iparban. Egy ideje merőben megváltozott a véleménye a gazdasági helyzetről. Nem gondolja, hogy az igazságszolgáltatás képe is meg fog változni nemsokára? — teszi fel a kérdést az MKS egyik képviselője.

— Mindenesetre csak a Legfelsőbb Bíróság illetékes abban, hogy alkalomadtán felülvizsgálja ezt a három esetet — szögezi le a miniszterelnök-helyettes.

Arról a követelésről, hogy a sajtó tájékoztassa a közvéleményt a sztrájkokról és a tárgyalások megnyitásáról, Jagielski csak ezt a megjegyzést teszi:

— Mindenki tudja, hogy tárgyalunk!

— De a követeléseinket soha nem hozták nyilvánosságra! — szól Walesa válasza.

— A megbeszéléseink eredményeit és nem az indítványokat kell közzétenni — közli a miniszterelnök-helyettes.

Felizzik a hangulat, valóságos szópárbaj kezdődik.

— A sajtóból a gyárközi sztrájkbizottság létezéséről sem lehet tudomást szerezni!

— A rádióban elhangzott róla egy közlemény!

— A helyi vagy az országos adón?

Valaki az elnökségből előveszi a Trybuna Ludu egyik számát, mely élesen támadja a sztrájkolókat.

— Ha közzétennék a követeléseinket, tisztára mosnának bennünket ezektől a rágalmaktól! — mondja.

Jagielski válaszára, miszerint nem olvasta a szóbanforgó cikket, Walesa megjegyzi, hogy szerinte « rosszul tette ». A vita közepén valaki felveti a megszakadt telefonvonalak kérdését. A miniszterelnök-helyettes és a vajdaság egyik jelenlevő vezetője felváltva bizonygatja, hogy a másik illetékes a kérdésben.

A vita annyira elmérgesedik, hogy már-már elkerülhetetlennek látszik a szakítás.

— Nem ez a legfontosabb! Folytassuk! — jelenti ki Jagielski és nyomban visszatér a követelések értékelésére. Egyetért azzal, hogy valódi társadalmi akcióra van szükség ahhoz, hogy véget vessenek a gazdasági válságnak. A sztrájknapokra folyósított fizetésnek ellenben az a feltétele, hogy az üzemek behozzák a termelés kiesésből következő lemaradásukat. A mindenki számára biztosítandó 2.000 zlotys fizetésemeléssel kapcsolatban nehezen vitatható ellenérveket hoz fel: igazságtalan lenne azonos jutásban részesíteni a leggazdagabbakat és a legszegényebbeket, egy ilyen intézkedés csak súlyosbítaná az inflációt, a termékhiányt és a feketepiac szerepét, és az államháztartás jelenleg amúgy sem ad módot hasonló intézkedésre. Senki nem szakítja félbe. A mozgó bérskálát lehetségesnek tartja, ha az árindexhez igazodik. Azt is indokoltnak tartja, hogy a legképzettebbek közül kell kikerülnie a vezető kádereknek... és persze jogos igény velük szemben, hogy elfogadják a rendszer alapjait. A családi pótlékokban mutatkozó különbségekkel kapcsolatban arra emlékeztet, hogy a rendőrök különlegesen megterhelő szolgálatot teljesítenek, melynek a magánéletük is kárát látja. (Azoknak sem könnyebb, akik éjszakai műszakban dolgoznak — mondja félhangon egy munkás). És tovább sorjáznak a miniszterelnök-helyettes kitérő észrevételei, melyekből mégis kiérezhető, hogy nem zárkózik el a párbeszédtől.

Most Walesán a sor, hogy válaszoljon:

— Tíz éve ugyanott tartunk és talán tíz év múlva is oda jutunk vissza, ahonnan elindultunk. Mi biztosít bennünket arról, hogy nem ez fog történni? Számos területen elakadt a kormány politikája. Szeretnénk, ha ismertetné álláspontját arról, hogyan lehet kitörni ebből az ördögi körből?

— Tökéletesen egyetértek — kezdi Jagielski. — Valami nincs rendben. Bizzanak bennem, a Központi Bizottság plénuma meg fogja vitatni ezeket a kérdéseket.

— Mi szabad szakszervezetet akarunk, vagyis egy olyan ellenhatalmat, melynek révén módunk nyílik vitatkozni anélkül, hogy sztrájkolnunk kellene, illetve tartanunk kellene a megtorlástól — mondja Walesa. Ezután felfüggeszti az ülést, s az csak két nap múlva fog folytatódni.

Miközben kigördül a küldöttség busza a gyárudvarból, a Walesát éltető munkástömeg rázendít a himnuszra.

AUGUSZTUS 24-ÉN az éjszaka közepén az ellenzék mérsékelt szárnyához tartozó néhány értelmiségit telefon ébreszti fel. Magas beosztású vezetők hívják őket:

— Menjen a repülőtérre, ott várja egy repülőjegy Gdanskba — hangzik a szokatlan közlés.

Csak később derül ki, mi történt. Az augusztus 20-i értelmiségi felhívás két aláírója előző nap, vagyis szombaton Gdanskba érkezett, hogy felajánlja közreműködését a tárgyalásokon. A sztrájkolók örömmel fogadták a « szakértőket », akik hamar belátták, hogy nincsenek elegen a feladathoz. Ekkor fordult Walesa a helyi hatóságokhoz azzal a kéréssel, hogy az általa megnevezett értelmiségieket lássák el megfelelő papírokkal, hogy ezek minden fennakadás nélkül Gdanskba jöhessenek. A legmagasabb fórumok feltehetően abban a reményben szorgalmazták a szóbanforgó ellenzékiek utazását, hogy mérsékelni fogják a munkásokat.

A szakértők megérkezésük után nyomban munkához látnak. Egész vasárnap üléseznek, finomítják, pontosítják a követeléseket, dokumentumokat készítenek, megbeszéléseket folytatnak az MKS elnökségével... Az a javaslatuk, hogy a szabad szakszervezeteket « független szakszervezeteknek » nevezzék és a már működő sztrájkbizottságok képezzék az alapjait. Indítványozzák, hogy az MKS követelje a kormánytól, hogy hatóságilag rögzítse a szervezet létrejöttét és ne gördítsen akadályt az elé, hogy az ország más részein is működésbe lépjen. Az irányadó elv — a szakszervezeti pluralizmus — érintetlenül hagyná a hivatalos szakszervezet intézményeit. Arról is megállapodás születik, hogy ki kell harcolni a sztrájktilalomra vonatkozó, amúgy sem jogi természetű záradékok eltörlését a munkatörvénykönyvből.

Az egész napos munkát csak a hajógyár bejárata előtt rendezett szabadtéri mise szakítja meg. A hívők többesre tömege és a térdepelve imádkozó Lech Walesa látványa egyeseknek megrázó, másoknak meglepő, s bizonyára nem egy meggyőződéses laikust próbára tesz.

A válság kirobbanása óta Edward Gierek másodszor fordul beszéddel a lakossághoz, hogy bejelentse a párt vezető testülete által megszavazott — ezúttal valóban jelentős — személyi változásokat. Edward Babiuch bukása a leglátványosabb fejlemény. « Megválnak » a Politikai Bizottságtól Jerzy Lukaszewicz is, aki 1975 óta a Központi Bizottság sajtó- és propagandaügyekért felelős titkáraként kivételes dogmatizmusról tett tanúbizonyságot. A lengyel szakszervezetek főtitkára, Jan Szydłak is elveszti eddigi funkcióját. Ezzel szemben visszakerül a Politikai Bizottságba Stefan Olszowski, a KB volt gazdasági titkára, akit túlzottnak ítélt reformtervei miatt menesztett februárban ugyanez a testület. Az új miniszterelnököt, Jozef Pinkowskit is a gazdasági reformok hívei közé számítják. Edward Gierek egyelőre még a párt első titkára.

AUGUSZTUS 25-ÉN délután 6-kor kellene kezdődnie a gdanski tárgyalások újabb fordulójának, de a hatóságok csak Szczecinnel állították helyre a telefonösszeköttetést és nem sikerült megállapodásra jutni a tárgyalások rádióközvetítéséről sem. A párt és a kormány képviselői ultimátumot intéznek a sztrájkolókhöz: ha nem veszik fel a tárgyalásokat, a hírközlő szerek tudatni fogják az ország közvéleményével, hogy az MKS elzárkózik a tárgyalások folytatásától.

A munkásküldöttek úgy döntenek, hogy kitartanak eredeti feltételeik mellett és nem engednek a zsarolásnak.

Röviddel később üzenet érkezik a vajdaságról: működnek a telefonvonalak Gdansk és a külvilág között.

AUGUSZTUS 26-ÁN reggel folytatódnak a tárgyalások. Amikor az ülés megnyitása után tíz perccel Jagielski távozásra kéri fel a lengyel televízió forgatócsoportját, Walesa nyomban reagál:

— A gazdasági nehézségek abból is fakadnak, hogy a közvélemény nem kap megfelelő tájékoztatást és a hivatalos csatornákon nem juthatnak kifejezésre a társadalom érdekei... Mi nem akarjuk megsérteni a termelési eszközök társadalmi tulajdonának elvét. Az üzemek a nemzet tu-

lajdonában állnak és mi a nemzeti ügyek valódi letéteményesei akarunk lenni.

Jagielski felszólalásából kiderül, hogy hajlandó kielégíteni egy sor gazdasági követelést. Walesa újra szót kér:

— Az ön által érintett kérdések minden jelenlevő véleménye szerint távol esnek a mi valódi problémáinktól. Számunkra a legfontosabb a független szakszervezetek megszületése.

— Emlékeztetnék arra, hogy ma ül össze a párt Politikai Bizottsága. Számunkra is nyilvánvaló, hogy meg kell javítani a szakszervezetek működését és újból a munkásosztály szolgálatába kell állítani e fontos szervezetet. Ahol a munkások kívánják, nyomban új szakszervezeti választások lesznek. Az a javaslatom, hogy az első demokratikus titkos választásokra itt, Gdanskban kerüljön sor. — Nyilvánvalóan tompítani akarva előbbi szavainak hatását, hozzáteszi: — A szakszervezetek új alapító okmányában ki kell térni rá, milyen feltételek mellett szervezhető sztrájk.

Bár mindenki számára világos, hogy a miniszterelnök-helyettes a sztrájkjog elismerésére tett ígéretet, a hallgatóság a meglegedés legkisebb jelét sem mutatja. Az MKS véleményét egy mérnök fogalmazza meg:

— Válsághelyzetben kerül sor a találkozónkra... Egy-mást követik a válságok — 1956, 1970, 1976, 1980 — és a ciklusok egyre rövidek. Nemcsak gazdasági csőddel állunk szemben, hanem azzal a ténnyel, hogy a munkásoknak semmiféle befolyásuk sincs a döntésekre. A mostani sztrájk legfőbb oka az, hogy a jövőben nem akarunk ebben a helyzetben élni... Talán vannak olyanok, akik minden héten sztrájkot akarnának indítani, de úgy gondolom, hogy az ország politikai érettségét egyértelműen bizonyította az az általános nyugalom, mely a pápa látogatását kísérte. Ahhoz, hogy az ország hallatni tudja a hangját, független szakszervezetekre van szüksége.

Az MKS elnökségének egy másik tagja arról beszél, hogy érthetetlen a kormánynak az a szándéka, hogy újjászervezze a minden hitelüket elvesztett hivatalos szakszervezeteket. Az utána következő hozzászóló szerint a munkásoknak figyelmet érdemlő elképzeléseik vannak ar-

ról, hogy miként lehetne csökkenteni a kárbavesztett munkaórákat, melyeknek száma a Trybuna Ludu adatai szerint az utóbbi időben 50 %-kal növekedett.

Negyven perces szünet következik, melyet Jagielski az igazgatósági épület egyik telefonja mellett tölt el. Visszatérve a következőt mondja:

— Mindnyájan egyetértünk a szakszervezeteket ért bírálatokkal. Az az érzésem, hogy azonos irányban akarunk haladni és új életre akarjuk kelteni a szakszervezeteket. Azt javaslom, hogy mindkét fél jelöljön ki 3 képviselőt, hogy külön bizottságban vitassák meg a szakszervezetről szóló problémákat.

Rövid szóváltás Walesa és a miniszterelnök-helyettes között. A türelmetlen kérdések kereszttüzében Jagielski váratlanul valami nagyon fontosat mond: elfogadja, hogy a tárgyalások alapjául a nemzetközi munkaügyi megállapodások szolgáljanak. Az MKS tagjai nehezen leplezik örömeiket: új távlatok nyíltak a szabad szakszervezetről folyó tárgyalások előtt.

Ugyanezen a napon a televízió közvetíti Wyszynski bíboros szentbeszédét, melyben nyugalomra, kölcsönös megértésre, óvatosságra és az igazsággal való szembenézésre hív fel. Úgy tűnik, szavaiban erősebb hangsúly esik a rendbontással járó veszélyekre, mint a társadalmi követelések megalapozottságára.

Szilézia kivételével az egész országot részleges sztrájkok bénítják.

A párttagok rendkívüli kongresszus összehívását kérik.

A Központi Bizottság ülésén viharos vitát vált ki a Gdanskban illetve Szczecinben tárgyaló kormányküldöttség vezetőinek beszámolója. Különösen heves támadások érik Fiszbachot, a gdanski városi pártbizottság első titkárát, aki a sajtóban és a pártfórumokon egyaránt a vezetőség által elkövetett hibákkal magyarázza a kirobbant válságot. A pártvezetőség megosztottsága, a frakciók egyre nyíltabb összecsapása nem sokáig marad titok a közvélemény előtt, mivel a PB tagjai egymásnak ellentmondó utasításokat adnak a párttagságnak.

A volt sajtófelelős, Lukaszewicz bukása óta érezhetően megváltozik az újságok hangneme és egyre sűrűbben látnak napvilágot a sztrájkokról szóló tudósítások.

Még távolról sem dőlt el, ki kerül ki győztesen az erőpróbából.

AUGUSZTUS 27-ÉN a szakértők délutáni megbeszélésén a kormány képviselői félreérthetetlenül utalnak rá, hogy Moszkva egyre növekvő bizalmatlansággal szemléli a lengyelországi fejleményeket. Mindenkit őszintén nyugtalanítanak a TASSZ « szocialistaellenes elemekről » szóló állásfoglalásai, de ez nem ok a kapitulációra.

A kormány képviselői előterjesztik, hogy a szabad szakszervezeteket ne szabadnak, hanem « önigazgatású »-nak nevezzék; világosan foglaljanak állást amellet, hogy tiszteletben tartják a Lengyelország által aláírt « barátsági szerződéseket » valamint a párt vezetőszerpét az állami életben; mondják ki, hogy tevékenységükkel nem veszélyeztetik a szocializmust és nem áll szándékukban politikai pártként működni.

Köztudott, hogy az MKS elnöksége mindezeket a megszorításokat elfogadja, ugyanakkor azzal is tisztában van, hogy állandóan résen kell lennie a szakszervezeti mozgalom politikai bekebelezésére irányuló kísérletekkel szemben.

AUGUSZTUS 28-ÁN este megtorpannak a szakértői munkacsoport megbeszélései: továbbra sincs egyetértés a szakszervezetek kérdésében.

Újra megsokasodnak a kommentárok. A televízió a nap folyamán három alkalommal sugározza Jagielski feltűnően mérsékelt hangú beszédét. « Meggyőződésünk — jelenti ki a miniszterelnök-helyettes — hogy tárgyaló-partnereink az ország javát akarják és nem vezetik őket egyéb szempontok. » A « kemény vonal » hívei sem hallgatnak. Az Interpress sajtóiroda igazgatója « szélsőséges csoportok » működésére hívja fel a figyelmet, a Trybuna Ludu vezércikke pedig azzal vádolja a sztrájkolókat, hogy « a munkásosztály egységére törnek, belső széthúzásra bujtanak és azt akarják, hogy eluralkodjék az anarchia a közéletben ».

A párt- és államapparátus még a látszatát is kerüli annak, hogy nem egyedüli ura a helyzetnek. Amikor az MKS azt indítványozza, hogy Lech Walesa rádió- és televízió-beszédben foglaljon állást a sztrájkmozgalom kiszélesítése *ellen*, a vezetőség rövid habozás után elveti a javaslatot.

A KOR nyolc vezetője tizedik napját tölti a rendőrségen.

Gdanskban két pont szerepel a plenáris ülés napirendjén: a politikai foglyok és a cenzúra.

AUGUSZTUS 29-ÉN reménykeltő változások történnek a Jagielski vezette kormánydelegáció összetételében. A nyitottságukról ismert politikusok jelenléte a gdanski tárgyalásokon mégsem tekinthető a közeli kibontakozás biztos előjelének, mivel a Politikai Bizottság továbbra is ingadozik, hogy igent mondjon-e a megállapodásra. Előbb még tudni akarja, mire számíthat, ha az MKS sikerével végződnek a tárgyalások. A helyszínre küldi megbízottait, hogy puhatolják ki, a munkások diadalmámora nem veszélyeztetné-e a párt tekintélyét...

A délután végére a gdanski szakértői csoport tető alá hozza a megállapodás-tervezetnek az önigazgatású szakszervezetekre vonatkozó fejezetét. Bár a tervezet nem tér ki arra, hogy csak Gdanskban vagy az ország egész területén működhetnek-e az önálló munkásszervezetek — a legvitatottabb követelés kielégítése látványos előrelépést jelent.

II János Pál lengyel zarándok-küldöttséget fogad a Vatikánban. A pápai kihallgatás végén közös imát mondanak Lengyelországért...

AUGUSZTUS 30-ÁN Varsóban hivatalosan közlik, hogy délután összeül a Központi Bizottság.

A Lenin hajógyárban Walesa és Jagielski párbeszédét közvetíti a gyári rádió:

— Most pedig felolvassuk a megállapodás-tervezet első pontját — mondja Walesa.

— Ragaszkodik ehhez? — kérdi a miniszterelnök-helyettes.

— Természetesen. Mindenkinek tudnia kell, mit tartalmaz.

— Szeretném megjegyezni, hogy ez valóban az egyezmény sarkalatos pontja — mondja Jagielski. — Azt is aláhúzom, hogy az MKS félreérthetetlenül állást foglalt a rendszerünk alapját képező társadalmi tulajdon megőrzése mellett és hangsúlyozta, hogy elismeri a párt vezetőszerepét és az ország szövetségesei iránti hűségét. A Központi Bizottság ma délutáni ülésén elvi állásfoglalást fog hozni a munkáskövetelésekről. Bizonyosra vehető, hogy jelenlegi megfogalmazásában az egyezmény elfogadásra kerül. Azt javaslom, hogy Walesa és én írjuk alá ezt a szöveget. Ezután én elmegyek a párt plénumára, a szakértők pedig tovább dolgoznak a többi pontokon. Majd visszatérek és aláírunk...

Valaki felolvassa a szakszervezetekről szóló első pontot.

— A második pont is készen áll. Szeretném, ha elfogadná — szól Walesa.

— Az a kérdésem, hogy valóban szükségünk van-e a « sztrájkolókkal együttműködő személyekről » szóló kitételre.

— Igen!

— Jó, rendben van — egyezik bele Jagielski. — Mivel a párt plénumáig mindössze néhány óra van, azt szeretném, ha aláírnánk egy elvi nyilatkozatot. Itt van nálam egy közleménytervezet...

— Mi már elég sokat vártunk ahhoz, — szakítja félbe Walesa — hogy most elég türelmesen tudjunk tárgyalni... Természetesen hétfőn felvesszük a munkát, de előbb azt akarjuk, hogy minden feketén-fehéren le legyen írva.

— Feketén-fehéren le lesz írva! — válaszolja a miniszterelnök-helyettes.

— Lesz! Inkább legyen! Egyébként pedig lenne egy kérésem: vessenek véget a letartóztatásoknak. Tudomásunkra jutott, hogy tegnap letartóztatások voltak Varsóban. Engedjék szabadon ezeket az embereket! Semmi rosszat nem tesznek, és ha mégis hajlamosak lennének rá, mi el tudjuk őket téríteni a szándékuktól..

Jagielski, mintha meg sem hallotta volna a hozzá intézett szavakat, ezt válaszolja:

— Írjuk alá ma, hogy véget érjen a sztrájk!

— Holnap úgyis vasárnap van. Lesz időnk mindent tisztázni. Most pedig függesszük fel az ülést.

A Központi Bizottság délután jóváhagyja a gdanski és szczecini egyezmény-tervezet szövegét. Ezzel egycsapásra megváltoznak a tárgyalások perspektívái.

Egyesek némileg morózusan fogadják a hírt s ez nemcsak azért van, mert nem tudnak megbízni a pártban: nehezen barátkoznak össze a gondolattal, hogy minden visszatér a normális kerékvágásba. Egy kicsit ünnep is volt ez a sztrájk...

AUGUSZTUS 31-ÉN délelőtt 11-kor Jagielski visszaérkezik a hajógyárba. Az utolsó ülés szervezőinek az a szigorú utasítása, hogy a munkásküldötteken kívül senki nem léphet a terembe. Néhány perc múlva aztán mégis minden kinnragadt gyári dolgozót, ellenzéki értelmiségit, külföldi újságírókat beengednek.

Egy delegátus felolvassa az egyezmény szövegét. Minden pont végén megáll és kérdően Jagielskire néz.

— Elfogadom, aláírom! — mondja a miniszterelnök-helyettes és áttérnek a következő pontra. Mindkét fél tesz még egy utolsó kísérletet arra, hogy kicsikarjon valamit. A munkások jelentős fizetésemelést kérnek, a kormánybizottság szeretné elérni, hogy az egyezményben ne essék szó a párttagok kiváltságairól. A rövid vita mind a két alkalommal engedménnyel végződik.

— Elfogadom, aláírom! — mondja egyre sebesebben a miniszterelnök-helyettes. Már a hadarva felolvasott pontok szövegét is lehetetlen követni. Tizenkilencedik, huszadik... huszonegyedik pont.

— Elfogadom, aláírom! — hangzik fel utoljára.

Walesa emelkedik szólásra:

— Követeléseink teljesültek. Most már a mi szolidaritásunkon és éberségünkön múlik, hogy miként fognak megvalósulni — mondja és tíz perc szünetet javasol.

— De hiszen készen van a szöveg! — jegyzi meg Jagielski.

— Akkor van időnk. Húsz perc szünet! — jelenti be Walesa.

— A harminc perces szünet alatt a miniszterelnök-helyettesnek módja lesz arra, hogy telefonáljon Varsóba és tájékoztadjék a letartóztatottak sorsáról! — veti közbe az MKS elnökségének egyik tagja.

Két és fél órával később Jagielski közli, hogy az elmúlt napokban letartóztatott személyeket hétfő délig szabadon fogják bocsátani.

Délután 4 óra 30 perckor a két delegáció újra helyet foglal az emelvényen. A zsúfolt teremben mindenki feszült csendben várja, hogy megkezdődjék az aláírási szerződés. A lengyel címer és a nemrég mellé került feszület alatt Lenin szobra, tekintete mereven az ablakokra szegeződik.

Késik a dokumentum, így az előre elkészített beszédekkel kell kezdeni. Lech Walesa lép a mikrofonhoz:

— Bebizonyítottuk, hogy a lengyelek, ha akarják, megértik egymást. Kedves barátaim! A sztrájk alatt mindvégig hazánk érdekeire gondoltunk és erre fogunk gondolni, amikor holnap, szeptember elsején — egy olyan napon, melynek jelentősége közismert — felvesszük a munkát. Elnyertünk-e mindent? Ha nem is mindent, de sokat — mindazt, amit a jelenlegi helyzetben lehetséges volt. Ami még hátra van, azt együttesen fogjuk kivívni, hiszen van saját szakszervezetünk. Azért harcoltunk, hogy ez a szakszervezet ne csak a miénk, hanem az egész országé legyen (...) Tegyük meg mindent, hogy megőrizzük függetlenségét. Ezennel bejelentem a sztrájk végét.

Jagielski kapja meg a szót:

— Kedves mindenki! (...) Végig igyekeztünk megérteni az önök akaratát. Megpróbáltuk világossá tenni, hogy mire tehetünk ígéretet, és mi az, ami irreális. Helyesen mondta az imént Lech Walesa, hogy lengyelekhez méltó párbeszédet folytattunk. (Kitör a taps.) Senki nem nyert, senki nem vesztett: a lényeg az, hogy megszületett az egyezmény. Most teljes erővel neki kell látnunk a mun-

kának és ez lesz a legszebb bizonyítéka hazaszeretetünknek (taps) és annak, hogy mindnyájan szolgálni akarjuk szocialista hazánkat, a népi Lengyelországot. (Taps)

Megérkezik az egyezmény szövegét tartalmazó dokumentum. Az egyre forróbb hangulatban, a fényképezőképek és tévékamerák keresztüzében Walesa széles mosollyal kanyarítja alá a nevét. Jagielski is aláír. A dübörgő tapsvihárban egy fiatal munkás az emelvényre pattan és szétosztja a kormánybizottság tagjainak a szakszervezet illegális kiadványainak példányait. Valaki egy mikrofont tart a magasba és közben a szemét törli. Felhangzik a lengyel himnusz. Az éneklő, imbolygó tömegben megilletődött mosolyok és csillogó szempárok teszik fel a bizsergető s egyben nyugtalan kérdést: ugye nem képzelődünk, ugye lehetséges?

És tényleg: nem képzelődnek? Lehetséges?

Összeállította:
MIKÓ ISTVÁN

A gdanski megegyezés szövege

Az alábbiakban olvashatók ama jegyzőkönyv főbb pontjai, melyet 1980. augusztus 31-én a Lenin Hajógyárban egyfelől az Üzemközi Sztrájkbizottság (M.K.S.), másfelől a lengyel kormány megbízottai írtak alá. A sztrájkolók részéről az okmányt Lech Walesa elnök, Andrzej Kolodziej és Bogdan Lis alelnökök, valamint L. Badkowski, W Gruszewski, A. Gwiazda, S. Izdebski, J. Kwiecik, Z. Kobylinski, H. Krzywonos, S. Lewandowski, A. Pienkowska, J. Przybylski, J. Sikorski, L. Sobieszek, T. Stanny, A. Walentynowicz és F. Wisniewski írta alá.

A kormánybizottság részéről az aláírók: Mieczyslaw Jagielski elnök, miniszterelnök-helyettes, valamint Z. Zielinski, a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága titkárságának tagja, T. Fiszbach a gdanski területi pártbizottság elnöke és J. Koldziejski Gdansk városi tanácsának elnöke.

A jegyzőkönyv a gdanski munkáskövetelések mind a 21 pontjára¹ kiterjed. Ezek közül alább az elvi jelentőségű *első hat* pontra vonatkozó megegyezés olvasható szószerinti fordításban.

A Kormánybizottság és az Üzemközi Sztrájkbizottság, miután a partvidéki sztrájkoló munkásság követelésének 21 pontját megvizsgálta, a következő következtetésekre jutott:

Az 1-ső pontot illetően, megállapítást nyert, hogy:

1.) A népi Lengyelország szakszervezetei tevékenységükben nem számoltak a dolgozók reményeivel és törekvéseivel. Szükség van tehát olyan új öngazgatású szakszervezetekre, amelyek a dolgozó osztályokat ténylegesen képviselik. Senkinek sem vitatják el azt a jogát, hogy a régi szakszervezet tagja maradjon.

A továbbiak folyamán tanulmányozni fogják a két szakszervezet együttműködésének lehetséges formáit.

2.) Az MKS kijelenti, hogy az új független és öngazgatású szakszervezetek megalakításakor tiszteletben fogják tartani a népi demokratikus Lengyelország alkotmányában meghatározott elveket. Az új szakszervezetek a munkások szociális és anyagi érdekeinek védelmezői és nincs szándékukban politikai pártként fellépni. A termelőeszközök társadalmi tulajdonát a lengyelországi szocialista rendszer alapelveinek tekintik, elismerik az Egyesült Munkáspárt vezetőszerepét és nem szegülnek szembe az ország nemzetközi szövetségi rendszerével. Céljuk, hogy megfelelő eszközökkel biztosítsák a dolgozóknak az ellenőrzés lehetőségét, érdekeik kifejezését és védelmét.

¹ A követelések 21 pontját lásd fentebb a 19-21. oldalon.

A Kormánybizottság kijelenti, hogy a kormány szavatolni fogja az új szakszervezetek függetlenségének és önigazgatásának teljes tiszteletben tartását; ez vonatkozik szervezeti formáira és működésére minden lehetséges szinten. A kormány biztosítani fogja az új szakszervezetek teljes működési szabadságát, hogy azok betölthessék alapvető hivatásukat a dolgozók anyagi, szociális és kulturális érdekeinek védelmében. Szavát adja, hogy az új szakszervezeteket semmiféle előnytelen elbírálásban nem fogja részesíteni.

3.) A független önigazgatású szakszervezetek megalakítása és működése megfelel a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (O.I.T.) 87-es sz. egyezményének, mely a szakszervezeti szabadságra és a szakszervezetek jogvédelmére vonatkozik, valamint 97-es sz. egyezményének, mely a kollektív bértárgyalások lefolytatására való jogot illeti; e konvenciókat Lengyelország is ratifikálta. A szakmai képviselet többrendbeliségének ténye törvényhozásbeli módosításokat igényel. A kormány vállalja, hogy ezeket szorgalmazza, nevezetesen a szakszervezeteket, a munkástanácsokat és a munkajogot illető törvények vonatkozásában.

4.) A sztrájkbizottságok a vállalatokon belül munkásképviseleti szervekké alakulhatnak, akár munkástanácsokká, akár a dolgozók tanácsaivá, akár az új önigazgatási szakszervezetek alapító bizottságaivá.

Az Üzemközi Sztrájkbizottság, mint a szakszervezetek megalakítója, maga határozhatja meg, hogy szakszervezeté alakul-e vagy a partvidék egészét felölelő egyesület formáját választja-e. Az alakító bizottságok az új szakszervezeti hatóságok megválasztásáig folytathatják működésüket. A kormány vállalja, hogy lehetővé teszi az új szakszervezetek bejegyzését a Szakszervezeti Központ keretein kívül.

5.) Az új szakszervezetnek valóságos beleszólási joggal kell rendelkeznie mindazokba a döntő határozatokba, amelyek a munkások életfeltételeit meghatározzák: a fogyasztás és a felhalmozás arányainak meghatározásába a nemzeti jövedelmen belül; a társadalmi fogyasztási alap felhasználásába az egészségügy, az oktatás, a kultúra, stb.

területein; a bérezés alapelveinek és a bérpolitika irányelveinek kidolgozásába, különös tekintettel a bérek inflációs indexének meghatározására; továbbá a hosszúlejáratú gazdasági terveket, a beruházási politikát és az ármódosításokat illető döntésekbe. A kormány elkötelezi magát arra, hogy e jog gyakorlásának feltételeit megteremti.

6.) Az Üzemközi Sztrájkbizottság létrehoz egy társadalmi-szakmai kutató központot, melynek célja a dolgozók helyzetének, a munkások életkörülményeinek tárgyilagos elemzése, azoknak az eszközöknek számbavétele, melyek lehetővé teszik a dolgozók érdekeinek eredményes képviselését. Ez a központ szakvéleményezni fogja a bérek és árak összeigazításának kulcsszámait és javaslatot tesz ennek módozataira. A központ közzé fogja tenni felméréseinek eredményeit. Ezen felül az új szakszervezeteknek saját sajtóval is kell rendelkezniük.

7.) A kormány érvényt fog szerezni a szakszervezetekre vonatkozó 1949-es törvény 1 tc. 1 pontjának, amely biztosítja a munkások és dolgozók jogát arra, hogy szabad szakszervezetekbe tömörüljenek. Az új szakszervezet nem csatlakozik a Központi Szakszervezeti Tanácshoz (CRZZ). Az új szakszervezeti törvénynek a jelen megállapodás értelmében tiszteletben kell tartania a fenti elveket. Biztosítani kell ugyanakkor az Üzemközi Sztrájkbizottság megbízottainak, az önkormányzatú szakszervezetek alapítóbizottságainak, valamint a munkások más képviselőinek részvételét a törvény kidolgozásában.

A 2. pontot illetően, megegyezés jött létre hogy:

Az új szakszervezeti törvény biztosítja a sztrájkjogot. A törvénynek meg kell határoznia a sztrájkok meghirdetésének és megszervezésének feltételeit, a nézeteltérések megoldásának módzatait és a törvény megszegése esetén foganatosítandó szankciókat. A munkatörvénykönyv 52., 64. és 65. (sztrájkellenes) törvénycikkei nem alkalmazhatók a sztrájkolókra az új törvény elfogadását megelőző időszakban; a kormány biztosítja a sztrájkolókat és az őket támogató személyek személyes biztonságát és munkafeltételeik tiszteletben tartását.

A 3. pontot illetően, megegyezés jött létre, hogy:

1. A kormány három hónapos határidőn belül a Diéta² elé terjeszt egy törvényjavaslatot a sajtó, a kiadványok és a nyilvános előadások ellenőrzéséről, melynek alapelvei a következők: A cenzúrának az államérdekeket kell védenie. Ez annyit jelent, hogy meg kell őrizni az államtitkokat és a gazdasági titkokat — amelyeket a törvény majd közelebbről is meg fog határozni — jelenti továbbá az állambiztonság és az ország fontosabb nemzetközi érdekeinek védelmét, a vallásos meggyőződés védelmét, de ugyanakkor a nem vallásosét is, valamint a jóerkölcsöt sértő kiadványok terjesztésének tilalmát.

A törvényjavaslat tartalmazni fogja a legfelső közigazgatási bírósághoz való fellebbezés jogát az ellenőrző szervek döntései ellen. Ezt törvénymódosításként kell a közigazgatási jogszabályzatba beiktatni.

2. Az állam és a megfelelő intézmények között megegyezés fog létrejönni arra vonatkozóan, hogy a vallási intézmények hitbuzgalmi tevékenységükhöz felhasználhassák a tömegkommunikációs eszközöket. A kormány biztosítani fogja a vasárnapi mise rádióközvetítését, a püspöki karral kötendő külön megegyezés keretében.

3. A rádió és a televízió, valamint a sajtó és a kiadóvállalatok tevékenységében ki kell fejeződnie a gondolkodásmód, szemlélet és vélemények különbözőségének. Társadalmi ellenőrzés alá kell helyezni működésüket.

4. Biztosítani kell a sajtó, valamint az állampolgárok és szervezeteik szabad betekintését a hivatalos döntésekbe, különösen a közigazgatási aktákba, valamint a társadalmi-gazdasági tervekbe, amelyeket a kormány és a neki alárendelt közigazgatási szervek adnak ki. E nyilvánossági elv alól kivételt egyedül a fenti 1. cikkelyben említett törvény képez.

A 4. pontot illetően, megállapodás jött létre, hogy:

A) Az 1970 és 76-os sztrájkokat követő elbocsátásokat azonnali hatállyal felül kell vizsgálni. Minden olyan eset-

² A lengyel törvényhozó testület hagyományos neve.

ben, ahol igazságtalanság történt, az érdekeltet azonnal vissza kell helyezni állásába, figyelembe véve, az érdekelttel összhangban, a közben szerzett új képesítést is. Ugyanezt az elvet kell a diákokra is alkalmazni.

B) A b. pontban³ megjelölt személyek ügyét azonnali hatállyal fel kell terjeszteni az igazságügyminiszter elé, aki szerveit utasítja az ügyek két héten belüli elbírálására; amennyiben a fentemlítettek börtönben vannak, büntetésüket fel kell függeszteni az új ítélet kimondásáig.

C) Felül kell vizsgálni az időlegesen fogvatartottak ügyét és szabadon kell bocsájtani a függelékben érintett személyeket⁴.

D) Biztosítani kell a véleménynyilvánítási szabadságot mind a közéletben, mind a szakmai tevékenység gyakorlása közben.

Az 5. pontot illetően, megállapodás jött létre, hogy:

Az Üzemközi Sztrájkbizottság (MKS) megalapításának nyilvánosságát a jelen jegyzőkönyv országos közzétételével kell biztosítani.

A 6. pontot illetően, az alábbi szövegű megállapodás jött létre:

Szükségesnek tekintjük egy gazdasági reform előkészítésének meggyorsítását. Az elkövetkező hónapokban a hatóságok körvonalazzák egy ilyen reform alapelveit, amelynek megvitatása széleskörű nyilvánosság mellett történjék. A szakszervezeteknek különösen a szocialista vállalatok és a munkásönigazgatás kidolgozásában kell résztvenniük. A gazdasági reform terjessze ki a vállalati önállóságot s tegye lehetővé a munkástanácsok szélesebb körű részvételét a vállalatok irányításában. Különleges szabályok útján kell biztosítani, hogy a szakszervezetek betölthessék a megegyezés 1. pontjában meghatározott szerepüket.

³ Lásd fentebb, 19. o.

⁴ Ez a függelék a varsói (stb) politikai ellenzékhez tartozó személyek listáját tartalmazza.

Gazdaságunk reformját egyedül egy öntudatos, a valóságot jól ismerő társadalom kezdeményezheti és valósíthatja meg. A kormány lényegesen ki fogja terjeszteni azoknak a gazdasági és társadalmi információknak a körét, melyekhez a társadalom, a szakszervezetek, a gazdasági és társadalmi szervek hozzáférhetnek.

Az MKS ezenfelül azt javasolja, hogy teremtsék meg a lengyel mezőgazdaság alappilléret képező parasztgazdaság fejlesztésének tartós feltételeit, hogy egyenlővé tegyék a mezőgazdaság különböző (kollektív és magán) ágazatainak jogát a termelési eszközök birtoklására, a földtulajdont is beleértve, s hogy teremtsék meg az önkormányzatú szervezetek újjáépítésének feltételeit.

Miután a felek a fenti végeredményekben⁵ megállapodtak, még hozzáfűzték, hogy:

— a kormány vállalja a sztrájkolók, valamint az őket támogató személyek személyi biztonságának és jelenlegi munkakörülményeinek biztosítását; kötelezi magát, hogy miniszteri szinten fogják megvizsgálni az MKS-ben tömörült munkások sajátos üzemági követeléseit; valamint, hogy az országos tömegközlelési eszközökben (sajtó, rádió, televízió) azonnal közzéteszik a jelen megállapodás teljes szövegét.

— Az Üzemközi Sztrájkbizottság vállalja, hogy a sztrájkot 1980. augusztus 31-én 17 órakor beszünteti.

⁵ A gdanski megállapodás még további 15 gazdasági természetű pontot tartalmaz; ezeket helyszűke miatt nem közöljük.